

**MARIA STARNAWSKA, ŚWIĘTYCH ŻYCIE PO ŻYCIU. RELIKWIE
W KULTURZE RELIGIJNEJ NA ZIEMIACH POLSKICH W ŚRED-
NIOWIECZU, WYDAWNICTWO DIG, WARSZAWA 2008, SS. 651**

Opracowanie poświęcone jest niezwykle istotnemu aspektowi życia religijnego w średniowieczu, jakim był kult relikwii. Zagadnienie to cieszy się wśród polskich badaczy dość dużą popularnością. W ostatnich latach powstały ważne analizy dotyczące kultu św. Stanisława, św. Wojciecha i św. Jadwigi (badania prowadzone m.in. przez Jerzego Rajmana, Gerarda Labudę, Jadwigę Karwasińską czy Romualda Kaczmarka). Autorka nie ogranicza się jednak jedynie do historycznego opisu zjawiska, ale przede wszystkim podejmuje próbę fenomenologicznej analizy relacji wspólnoty i jednostki do *sacrum*, starając się zrekonstruować średniowieczne wyobrażenia dotyczące szczątków świętych oraz mentalność ówczesnych ludzi.

Właściwą treść pracy poprzedza krótki wstęp, zarysowujący problematykę badań oraz założenia metodologiczne. W sposób szczegółowy i wyczerpujący omówione zostały źródła, wraz z określeniem ich przydatności. W skrócie przedstawiono także najważniejsze opracowania poświęcone kultowi relikwii, ze szczególnym uwzględnieniem dzieł dotyczących Polski.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym przedstawiona została systematyka relikwii w chrześcijaństwie i w metropolii gnieźnieńskiej (określając zarówno poszczególne kategorie, jak i ich hierarchię). Omówione zostały także sposoby rozprzestrzeniania, przechowywania i potwierdzania autentyczności szczątków świętych. Drugi rozdział poświęcony został obrzędom i rytuałom z udziałem relikwii, takich jak zainicjowanie kultu ciała świętego, translacje (czyli przenoszenie relikwii), fundacje kościoła czy kaplicy, pielgrzymki, procesje, wystawienia i inne. Osobny podrozdział analizuje zjawisko profanacji, także w kontekście politycznym.

Trzeci rozdział otwiera niejako drugą część książki, w którym praca dokumentacyjna ustępuje miejsca analizie i próbie interpretacji zebranych materiałów. Traktuje on o sposobach odczuwania przez wspólnotę wiernych obecności *sacrum* w relikwiach, omawiając znaki świętości im towarzyszące (jak np. cudowna woń, blask czy zachowanie ciała od rozkładu) oraz wiarę w posługiwanie się przez świętych swoimi doczesnymi szczątkami (przez gesty, kefaloforie, objawienia). Kolejny rozdział został poświęcony roli społecznej, jaka była przypisywana relikwiom. Podkreślono ich znaczenie dla tworzenia poczucia wspólnoty zarówno na płaszczyźnie kościelnej, jak i świeckiej. Ostatni rozdział zajmuje się miejscem relikwii w religijności osobistej, próbując uchwycić formy przeżywania łączności ze świętymi przez wiernych oraz wiarę w ich faktyczne działanie.

Przy ocenie tego opracowania należy podkreślić dokładność i skrupulatność autorki w przeprowadzanych analizach oraz jej troskę o dotarcie do wszelkich możliwych źródeł. Właściwą próbę rekonstrukcji światopoglądu religijnego tego okresu poprzedzono

bowiem solidnie udokumentowaną systematyzacją relikwii oraz opisem obrządków z nimi związanych, będących punktem wyjścia do dalszych badań. Również w drugiej części pracy autorka formułuje wnioski ostrożnie, powstrzymując się przed nadinterpretacją dostępnych materiałów. Jednocześnie nie podejmuje prób rozstrzygnięcia autentyczności poszczególnych relikwii czy też prawdziwości cudów, słusznie argumentując, że dla określenia światopoglądu ludzi średniowiecza istotna była ich wiara w prawdziwość relikwii i ich moc. Jednak nawet przy tym założeniu mankamentem opracowania pozostaje brak dokładnego określenia metody pracy.

Najmocniejszym atutem *Świętych życia po życiu* jest interpretacja zjawiska kultu relikwii na ziemiach polskich na poziomie ogólnym. Wcześniejsze opracowania dotyczyły zazwyczaj kultu poszczególnych świętych, w których cześć oddawana ich doczesnym szczątkom była traktowana jedynie jako jeden z elementów tego kultu, hagiografii czy historii poszczególnych relikwii. Niniejsza praca jest pierwszą próbą systematyzacji fenomenu oraz jego analizy. Wszystko to stanowi o innowacyjności opracowania i jego dużej wartości naukowej.

Anna Podobińska